

Kolozsi Orsolya

„szóalapú tájfesték”

Szálínger Balázs 361° című kötetéről

Ha a 2016-os 360° lírai körpanorámát mutatott, akkor a 2018-ban megjelent 361° még tovább megy, nem csak körülnéz, és számba veszi, mi mindent adott nekünk a természet, a történelem, hanem azt a kérdést feszegeti, mit adunk mi, emberek a világhoz. A két kötet közötti folytatóságát a címadás egyértelműen jelzi (és ezt erősíti, hogy mindkét könyv a Magvető Időmérték-sorozatában jelent meg), ám míg a 360° a teljes kört, a teljességet igyekszik láttatni, addig a 361° egy nyilvánvaló képtelenség, olyasmit kíván megmutatni, ami túl van a láthatón, kívül a körön. Bár a cím új perspektívát implikál, az előzőhöz képest nem történik radikális megújulás a kötetben: az alanyiség helyett itt is egyfajta távolságtartó tárgyiaság dominál; és ezúttal is központi szerepet kap a tér, a térben élő és láthatóvá váló ember, kultúra és történelem; valamint a 361°-ben Szálínger a tájköltészet egy lehetséges újraértékelését, újragondolását kísérli meg.

Mi lehet az a plusz, az az egy fok, amit mi adunk a világhoz, ami talán apró dolognak tűnik, mégis teljes nézőpontváltást eredményez? A versek elolvasása után úgy tűnik, hogy a nyelv. Az a nyelv, mely nem csak mint a versek szükségszerű alapanyaga jelenik meg Szálínger új kötetében, hanem nagyon gyakran válik témává, problémává, alakul át egyik pillanatról a másikra önmagáról beszélő metanyelvvé. A megnevezés gesztusa van fókuszban, összekapcsolódva a vidék tájainak neveivel. Már a verseskönyv harmadik szövegében (*Kvadrokeresztúr*) felmerül a probléma („Jaj, csak a név, az lett számkivetett,/ hiába adták emlékül fenyvesnek,/ kútnak, gátnak, városnak és bükkösnek,/ mert mindannyiuk ledobta magáról.”), hiszen egy eltűnt falu helyeit már hiába nevezik meg, a név mögötti hiányt lehetetlenség pótolni, a név önmagában nem teremti meg azt, ami elmúlt, többé már nem létezik. Viszont – ha nem utólag adják – talán képes arra, hogy emléket állítson, megőrizzen valamit az elmúlóból a pusztulásból: „A vérfolt helyén elásott harang/ Örökre ott marad, ha a felszínen/ Bim-bam, többé nincs, ami jelöli.” (*A megszólítatlan dűlőnévállomány*) A nyelv, és ezen belül is elsősorban a különböző helyek nevei képesek még egy darabig (meg)őrizni a tájat, a vidéket, igazán majd akkor tűnnek el, mikor nem lesz az, aki megnevezze őket. Mint ahogyan a nem használt dűlőnévállomány is leereszkedik egy „halott horgásztóba”, hisz nincsen, aki használja, a „szóalapú

tájfestéket kioldja az idő.” (A megszólítatlan dülönévállomány)

Mintha Szálinger egész kötete a nyelvet állítaná szembe az enyészettel, a nyelv segítségével próbálná megmenteni az eltűnőt, azzal, hogy szavakkal festi le, és teszi még egy pillanatra láthatóvá: „...nincs más, a végén/ Muszáj leírni a tájat/ valami holtbiztosan megmaradó nyelven”(Település, temető). Próbálkozásának eredendő lehetetlensége pedig mintha a kötet melankolikuságában öltene testet, és az elmúlás felett érzett bánatot a megörökítve megőrzés szükségzerű kudarcának bánatával egészítené ki: „De kezdem érteni, hogy miből mi marad meg,/ És fáj, hogy nem marad meg semmi, amit láttam.”(Település, temető)

Az egész kötetből az elmúlás levegője árad, mintha a pusztulás pora (a por visszatérő motívum a versekben) peregne a lapok közül. A valamikor aktív, élettel teli vidék (és itt Erdélytől a Dunántúlon át Szentendrét bármire gondolhatunk, nincs konkrét és egyedüli tájegység a fókuszban) kiüresedése, fényének és dicsőségének csökkenése válik tapasztalattá. „Halott faluk lezárt házai”(Tavasza tavasz) között „egy teljes nemzedék hiányát görgeti a szél”(Ötven rigyácsi teszt-pilóta) ebben a könyvben, mely alapvetően emlékezés, egy létformának (és az ehhez rendkívül szorosan kötődő földrajzi hely(ek) nek) való emlékéllítés. A Tragédiámintázati címet viselő vers például egy történelmi emlékekben, természeti kincsekben gazdag vidék leltára, melyben az utolsó mondat („Az utóbbi időben jelentéktelen hely,/A környéken sok káposzta terem.”) a *sic transit gloria mundi* egyfajta parafrázisaként/illusztrálásaként is felfogható. Eltűnnek a falvak (mert eltűnik belőlük az ember), helyükre városok nőnek, a világítótorony a városban már nem jó semmire, jobb híján - és fájdalmasan ironikus módon - helytörténeti tárlatot rendeznek benne, hogy épp ő őrizze azt, amiben maga is elveszett. („Lefelé fordítja refelktorait, a városi létéhez/ Lehajolni nem tud, még a központban is/Magányos és vidéki, suta, lósznya.”) A

vidék nem csak a városok térdnyerése miatt üresedik ki, hanem az elvándorlás miatt is: „A gyerekek olasz rendszámmal járnak,/ Onnan küldik haza az eper ízét./ Az öregek építkeznek Hosszúmezőn,/ Legyen egy nagy ház az egész családnak,/ Amikor hazajönnek.// Flamingószín, neonsárga, szúr.// De nem jön haza senki, csak a reggel.”(Eperíz)

A fiatalok városokba, külföldre költözése, a gyerekek nélkül maradt, elnéptelenedő vidék problémája vissza-visszatér, de nem harcos, politikai hangon, sokkal inkább józan, de rezignált belátással. Bár nem kevés történelmi aktualitással rendelkeznek Szálinger versei, a nyílt politizálást következetesen kerülik, a legerősebb és számomra legdirektebb utaláshoz hasonló sorok egyáltalán nem tipikusak: „Fiatalon a kereszténység voltam,/ Fiatalon a demokrácia voltam,/ A két legszebb szó voltam a világon,// S a harmadik legszebb,/ A jog/ Társasági ringyót csinált belőlem.” (Kereszténydemokrácia) A harcos és vádbeszédszerű hang helyett itt inkább egy természetes, mégis fájó folyamatba való beletörődés dominál, a vidék kihalásának számbavétele a tragikus sorsú Bözödújfalutól a Duna-deltáig.

A funkciójukat veszített, időből kiesett tárgyak és vidékek számbavétele történik meg a kötet lapjain, ahol a melankolikus alaphangot mintha egy nagyon is élő és kísérletező nyelv ellenpontozná. Jelen van egyrészt egy, a táj költészeti hagyományhoz szorosan kapcsolódó, nagyon erős líraiság: „Rádól a nyári este a piacozókra./ A pocso-lyákból visszhangzik az utcalámpa fénye,/ Ahogy sötétedik, egyre hangosabbat/ Szúr.” (Eperíz), másrészt az előző kötetben megismert nyelvi regiszterkeverés itt is meghatározó. A legkülönbözőbb használati területek szavai keverednek egymással, tájnyelvi és hivatali kifejezések kerülnek egymás mellé és nem ritka a különös szóalkotás („tájsebenedély”) sem. A nyelvi kreativitásra jó példák a fiktív falunéveket felsorakoztató sorok: „Kővárerkölc, Alattvalós, Vesztény,/ Útörháza, Szentmihálytőrekvés,/ Havasnéző, Szentlavina, Százgyár,/ Biharkereslet és

Magyarkantén,” (*Kvadrok keresztúr*) Fontos téma a nyelv, ezt hangsúlyozza a nyelvel való játék is, az alanyiség háttérbe szorulása pedig szintén a nyelvnek adja át a főszerepet. A versek mögött alig tapintható a lírai én, olyan, mintha maga a nyelv válna a versek beszélőjévé, a nyelv készítése leltárt a „világ benyomásjegyzékéről”, amit átnyújthat a feledés ellen.

A nyolc ciklusra osztott kötet nehéz olvasmány, a versek nem adják könnyen magukat, az olvasó intellektuális és emocionális (meg)értését is mozgósítják, többszöri újralvasást igényelve. Sűrű, sokfelé ágazó kötet, melynek legerősebb vonulata talán mégis a nyelv és a táj kapcsolata, egymásra utaltsága. Az eltűnő vidékhez nincs lassan nyelv

sem, de akkor mégis mivel mutatható meg az eltűnése, hiánya? Paradox helyzet, mint az egyik rövid versben: „A szélvédő alatt felejtettük a távcsövet,/ Kár, mert azzal pont jól lehetne látni, hogy/ A szélvédő alatt felejtettük a távcsövet.” (*Politológia*) Idővel nem csak nem lesz mit, hanem nem lesz mivel megmutatni. Veszteségünk pedig azért is kimondhatatlan, mert olyasmit veszítünk, ami szavakkal nehezen megfogható: „Kifut a mágia az üstből, és könnyen rágható korok/jönnek, bármi meseszerű ünnepélyesség nélkül.” (*Kifut a mágia*)

(Magvető, 2018)

Szényi Zoltán: 1956 emlékére II.

